

SOME CONSIDERATIONS ABOUT THE END OF THE "SEPARATISM" IN MOLDOVA. THE EVENTS FROM APRIL THE 3RD 1866

Iulian PÎNIȘOARĂ
„Contantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT

THE MOMENT OF ALEXANDRU IOAN CUZA'S ABDICATION WAS USED BY THE WEALTHIEST BOYARS IN MOLDAVIA IN ORDER TO CANCEL THE DOUBLE ELECTION FROM THE BEGINNING OF 1859. CLAIMS TO THE THRONE OF SOME OF THE MAJOR FAMILIES, CLAIMS WHICH WERE OBVIOUS DURING THE ELECTIONS SEVEN YEARS BEFORE, MOLDAVIANS INJURED PRIDE TO SEE THE CAPITAL IASI BECOMING JUST A PROVINCE CITY, ALSO THEIR THIRST FOR POWER, WERE SOME OF THE REASONS WHY THEY PROVOKED SOME INCIDENTS DURING THE PLEBISCITE IN APRIL 1866.

KEY WORDS: MEMOIR, REFERENDUM, INDICTMENT, GOVERNMENT, POLICE FORCES, PEASANTS, CAROL, ROSETTI.

În atmosfera încordată creată prin abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, proclamația Locotenenței Domnești din 30 martie/11 aprilie 1866 privind organizarea unui plebiscit prin care se recomanda alegerea lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al Principatelor, conduce la amplificarea acestor tensiuni. În chiar a doua zi a plebiscitului, la 3 aprilie 1866 izbucnește la Iași ceea ce s-a numit în istoriografia românească “mișcarea separatistă de la Iași”. O parte a boierimii moldave, dezamăgită de faptul că Iașiul pierdea tot mai mult teren în favoarea noii reședințe a țării, urmărea ca la sfârșitul domniei lui Cuza să revină la vechiul statut. Rusia hrănea și ea orgoliile boierilor separatiști din Moldova. Se constituia, în aceste condiții, un grup de inițiativă care a și redactat un memoriu adresat Marelui vizir Ali Pașa, în care se reclamau presupuse abuzuri săvârșite în timpul domniei lui Al. I. Cuza solicitându-i-se oficialului otoman revenirea la situația anterioară alegerii acestuia (domn și guvern separat)¹⁰.

Detalii despre membrii acestei orientări au fost surprinse de Radu Rosetti în amintirile sale. Acesta susținea că „agentul de căpetenie al politicii rusești în Moldova nu era consulul rusesc ci un Moldovan: Costache Moruzi, desțărănat în vremea lui Grigore Ghyka, tocmai pentru

---

¹⁰ Radu Rosetti, Amintiri din prima tinerețe, Imprimeria Fundației culturale „Principele Carol”, București 1927, pag. 11.

intrigi săvârșite în interesul Rusiei”¹¹. Nicolae Rosetti-Roznovanu (cumnatul lui Constantin Moruzi) caracterizat de Radu Rosetti ca fiind „inteligent, foarte cult, cunoscător deosebit al literaturii franceze din secolul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea dar se resimțea de alintarea de care avusese parte de la maică-sa, nemăsurat de mândru de strălucirea și de bogăția neamului roznovănesc și crescut în idei pe cât de reacționare pe atât de rusofile ... fusese deprins să audă ... Să dea Dumnezeu să te văd Domn !”¹² Din această grupare mai făceau parte Mitropolitul Calinic Miclescu, Teodor Boldur-Lătescu, frații Constantin și Nicolae Aslan, Constantin Cazimir.

În dimineața zilei de 3 aprilie o „delegație” formată din persoanele amintite mai sus, s-a deplasat la reședința familiei Rosetti-Roznoveanu pentru a-i comunica mamei acestuia „dorința fierbinte a Moldovei întregi” aceea ca fiul ei să devină domnitor al Moldovei, aceasta transmițându-le delegaților acceptarea propunerii, după câteva momente de “deliberare”.

Toată acțiunea era foarte bine pusă la punct. În dimineața de 3 aprilie, curtea Mitropoliei fusese ocupată de o „mulțime însemnată, armată cu ciomege și cu felii de felii de arme”¹³. Un alt grup se adunase în jurul reședinței familiei Rosetti-Roznoveanu. Mulțimea aceasta, în fruntea căreia se afla Calinic Miclescu, se îndrepta spre palatul administrativ acolo unde se aflau autoritățile locale (prefect era Ștefan Goleșcu) dar și locotenentul domnesc Lascăr Catargiu. Când mulțimea a ajuns în apropierea Palatului Administrativ, drumul i-a fost barat de forțele de ordine, manifestații trebuind să se retragă: „Când răsculații ajunseră, în retragerea lor, în fața mitropoliei și a casei Roznovanu, din curtea mitropoliei, din cea a Roznovanului, din ferestrele acelei case și din acele a celor megieșe, începu să se tragă focuri și să se azvârle cu pietre asupra trupei, iar aceasta, având ordin expres să nu tragă, s-a văzut silită să dea înapoi spre Palat, urmărită până la un loc de tulburători, în cap cu Toderiță Lătescu care ucise și răni mai mulți soldați”¹⁴.

Afla în dificultate forțele de ordine s-au regrupat, alăturându-li-se și o companie de infanterie. Astfel regrupate trupele își reluau pozițiile: “Căpitanii Costiescu și Pilat somară din nou pe răsculați să se supui, iar aceștia urmând să răspundă cu pietre și glonți, se dădu ordin să tragă în sus, ceiace se și făcu de două ori, cu rezultatul ca mulțimea să devie, văzând că nu cade nimene, încă mai îndrăzneată și să răspingă din nou trupele care acuma primiră ordin să traga fără cruțare .... trupa trase în mulțime, culcând la pământ o mulțime de morți și de răniți. Când s-a tras pentru a doua oară, mulțimea a rupt-o la fugă”¹⁵.

Amănunte despre incidentele de la Iași au fost publicare și în Monitorul Oficial: „De câțva timp se semnalase guvernului încercările a unor străini de a provoca turburări în Iași, cu scop evident de a compromite în ochii Europei cauza României; văzând că plebiscitul se primește cu entuziasm de populațiunea întregă, și că astfel se nimicesc culpabilele lor speranțe, șefii conspirației s’au hotărât a face o încercare desperată. Astăzi o bandă compusă în cea mai mare parte de străini, a ieșit pe stradele Iașului armată cu puști, revolvere, cuțite, ciomege și petre, și s’a încercat să se provoace poporul la răscoală. În capul ei era Mitropolitul, frații Cneazi

---

¹¹ Idem.

¹² Ibidem pag. 12-13.

¹³ Ibidem pag. 16

¹⁴ Ibidem pag 17

¹⁵ Ibidem pag. 18

Moruzi, din cari unul și acum supus rusesc, Roznovanu, cumnatul lor, frații Aslan, Lătescu, Inge Robert, arnăut.

Văzând atitudinea demnă a populației și indignațiunea tuturilor, această bandă s'a concentrat la casele D-lui Roznovanu, în fața Motropoliei.¹⁶

Într-o primă fază, atât autoritățile civile cât și cele militare au încercat să medieze acest conflict, să aplaneze tensiunile apărute, “prin cuvinte de persuasiune”. Această atitudine este simptomatică pentru felul în care aveau să acționeze forțele de ordine de fiecare dată când izbucneau astfel de conflicte. Ezitățile și nehotărârea ce au caracterizat prestația forțelor de ordine este oarecum de înțeles în această fază. România era o țară aflată la început de drum, o țară ale cărei instituții se aflau într-o fază incipientă de evoluție și, prin urmare, lipsa unei reacții prompte și decisive era oarecum scuzabilă. De neînțeles este însă faptul că, și de aici înainte, autoritățile statului vor avea aceeași “rețineră” în situații similare.

Încurajați de ezitățile forțelor de ordine, protestatarii au deschis focul, după ce se baricadaseră în casa lui Nicolae Rosetti-Roznoveanu. Numai după ce au căzut primele victime în rândul soldaților s-a decis utilizarea de către trupele de intervenție a armamentului din dotare, numai astfel putând fi dispersată mișcarea ce-l avea în fruntea sa pe însuși Mitropolitul Moldovei.

În urma incidentelor de pe străzile fostei capitale a Moldovei, incidente care au durat circa o jumătate de oră, Mitropolitul și alți participanți la aceste incidente au fost arestați, în timp ce alții au reușit să scape și să fugă în Rusia. Cu toate că sursa citată aici dădea toate asigurările că ordinea a fost restabilită și. ”plebiscitul se subsemnează în Iași și în districtele de dincolo de Milcov cu cea mai mare căldură”, lucrurile nu au stat exact așa, măcar în ceea ce privește desfășurarea referendumului, unde prezența a fost mult sub așteptări.

În acest sens, trebuie precizat faptul că referendumul organizat pentru desemnarea lui Carol de Hohenzollern ca domn al românilor nu a beneficiat de o participare chiar atât de “caldă” cum arăta Monitorul Oficial. Radu Rosetti, a cărui corectitudine nu poate fi pusă la îndoială, descria altfel participarea la acest scrutin. Deși arăta că tatăl său se afla în relații dintre cele mai cordiale cu țărani de pe moșia sa, deși acesta se ocupase personal și cu cea mai mare atenție de organizarea scrutinului, el și angajații săi fiind primii votanți, pentru a oferi un exemplu țaranilor, aceștia nu au fost cuprinși de același entuziasm, numărul participanților fiind extrem de mic față de așteptări. De altfel, Rosetti era convins că atitudinea țaranilor de pe moșia Căiuți nu fusese una singulară la nivel național, apreciind că o parte dintre “voturile patriotice” exprimate nu neapărat împotriva lui Carol, ci în primul ca semn de solidaritate față de Cuza, nu au fost calculate ori au fost “transformate” în voturi de susținere a noului domn. Din aceste motive, probabil, Rosetti consemna că “Guvernul Provizor a falsificat însă adevărul pentru a putea crea faptul îndeplinit.”¹⁷

Desfășurarea referendumului din aprilie 1866 este relevantă cel puțin în privința uneia dintre cele mai importante dezbateri politice din perioada anterioară primului război mondial: votul universal. Lipsa de interes în jurul acestui eveniment a fost evidentă, participarea la vot fiind destul de scăzută, chiar dacă unul dintre motivele invocate a fost acela că, mai ales în

---

¹⁶ Dreptul capului statului de amnistie și de a erta sau micșora pedepsele precum și exercițiul acestui drept în curs de 40 de ani de domnie (1866-1906), publicată de Ministerul de Justiție după o lucrare săvârșită de George D. Nedelcu, Atelierele grafice Socec & Comp., București 1906.

¹⁷ Ibidem, pag. 7.

mediul rural, românii ar fi văzut în participarea la vot un gest de trădare față de Cuza, cel care, prin reformele adoptate, căpătase un imens capital de simpatie în rândul țărănimii. Politicienii români au speculat însă acest subiect, care timp ce aproape 50 de ani a dat naștere la numeroase dispute, unele dintre ele transferate din tribunele Parlamentului în stradă. Era însă destul de clar că românii nu erau încă pregătiți pentru votul universal, majoritatea lor fiind ruși de realitatea politică, socială și economică a țării.

Revenind la evenimentele din 3 aprilie 1866, trebuie precizat că este greu de evaluat numărul morților și răniților care au rezultat în urma acestor incidente. Radu Rosetti afirma că au fost 16 morți și aproximativ 30 de răniți în rândul forțelor de ordine, iar printre răsculați ar fi fost peste o sută de morți și răniți. Este însă posibil ca numărul victimelor să fi fost mai mic¹⁸.

Printre persoanele rănite în incidente s-a aflat și Calinic Miclescu. Rosetti afirmă ca s-ar fi ascuns în casa unui evreu, de unde a reușit ulterior să fugă îmbrăcând haine evreiești. O altă versiune spune că s-ar fi ascuns într-o “cârciumă”, de unde ar fi plecat îmbrăcat în haine femeiești¹⁹.

Judecarea proceselor celor arestați cu ocazia revoltei din ziua de 3 aprilie progresa destul de încet din cauza numărului foarte mare de persoane implicate în anchetă și a dificultăților întâmpinate de autorități în a obține declarații edificatoare pentru bunul mers al anchetei. Alexandru Papiu-Ilarian, procuror-șef al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Craiova, scria într-un rechizitoriu că „s’au putut proba pînă acum că acea răscoală avea de scop răsturnarea guvernului actual și proclamarea separatismului, că era urzită de comitetul separatist, al căruia președinte era N. Roznovanu, care și avansa fondurile necesare pentru a ajunge la țelul propus; că Mitropolitul Moldovei și al Sucevei s’au pus în capul acelei mișcări, fact ce rezultă nu numai din aceea că în ziua de 3 au fost în fruntea răsvrățiților, dar încă din o proclamațiune iscălită de președintele comitetului, care încă nu era publicată, și prin care se zicea că Mitropolitul cu întregul cler s’au pus în capul colegiului electoral „spre a rădica din îngenuchere Moldova”, etc.; în ceea ce privește pe prințul Costachi Moruz, s’au găsit în camera sa, în case la Roznovanu, un revolver și o pușcă cu două țevi, din care una era încărcată și cocoșul rădicat; iar cealaltă se cunoaște că era proaspăt descărcată; s’au constatat că din aceea cameră s’au tras mai multe focuri, că în acea zi pe la 12 ore au fugit după ce urmasse cea întâiu lovire între armată și revoltanți .... Numărul arestaților este pînă acum de 33, care toți mai mult sau mai puțin au luat parte la evenimentele din 3 curente”²⁰.

Deși acuzațiile aduse persoanelor arestate erau extrem de grave, participanții la agitațiile din ziua de 3 aprilie 1866 au fost în cele din urmă grațiați de noul domnitor. Confruntat cu o situație asemănătoare unei lovituri de stat, noul principe răspundea în cel mai blând mod cu putință, fiind convins că o reacție energică ar fi inflammat și mai mult spiritele și ar fi periclitat nu numai soarta tronului, ci însăși existența și integritatea teritorială a țării. Atitudinea lui Carol s-a dovedit una foarte inspirată, mai ales dacă avem în vedere faptul că la scurt timp după aceste evenimente o mare parte a complotiștilor deveniseră susținători ai domnului și dinastici fervenți.

---

¹⁸ În volumul întâi al lucrării *Istoria românilor în timpul celor patru regi*, volum dedicat domniei lui Carol I, reputatul istoric Ioan Scurtu scrie că incidentele s-au soldat cu 14 morți.

¹⁹ Mihail Polihroniade și Alexandru-Christian Tell, *Domnia lui Carol I*, vol I (1866-1877), Ed. Vremea, București, 1937

²⁰ Ibidem, pag 50-51

Dacă atitudinea reținută a principelui Carol este de înțeles, în contextul amintit, nu același lucru se poate spune despre autorități. Acestea au reacționat, în primă fază, disproporționat cu gravitatea pericolului, considerând că era vorba de o simplă manifestație de simpatie la adresa lui Nicolae Rosetti-Roznovanu, motiv pentru care nu au fost luate inițial nici un fel de măsuri. Numai după ce manifestanții au deschis focul asupra forțelor de ordine, Lascăr Catargiu a luat hotărârea ca armata să riposteze. În aceste condiții este foarte posibil ca, în situația în care mișcarea separatistă ar fi beneficiat de adeziunea maselor largi ale populației ieșene, ar fi putut avea succes. A fost însă o manifestație elitistă care nu putea atrage, prin caracterul ei, simpatia oamenilor de rând.